

УДК 330.341: 330.837

А. А. ЛЕТУЧА,

студент,

Національна металургійна академія України

І. Д. ТКАЧЕНКО,

*магістр фінансів та кредиту, аспірант кафедри
фінансів,*

Національна металургійна академія України

О. В. ЛЕТУЧА,

*кандидат економічних наук, доцент, доцент
кафедри політичної економії,*

Національна металургійна академія України

Н. І. ТКАЧЕНКО,

*кандидат економічних наук, доцент, доцент
кафедри політичної економії,*

Національна металургійна академія України

СТРАТЕГІЯ ВИХОДУ ПІДПРИЄМСТВ МЕТАЛУРГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ З ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

У статті розглядаються концептуальні засади стратегії виходу підприємств металургійного комплексу України з еколого-економічної кризи, особливостям активізації

еколого-економічних процесів гірничо-металургійної галузі України та пошуку джерел їх фінансування за рахунок рентних платежів. На підставі механізму формування підвищення екологічної ефективності національної економіки доводиться необхідність коригування сучасної державної екологічної політики, а також перехід до принципово нової еколого-економічної моделі ринкових реформ.

Ключові слова: екологія, державне регулювання, рента, рентоорієнтована поведінка.

Постановка проблеми. Упродовж незалежності України в сфері надрокористування фактично не відбулося системних ринково-орієнтованих перетворень галузі, спрямованих на створення ефективного механізму рентних відносин на базі узгодження інтересів основних суб'єктів: держави, як власника надр, та гірничо-збагачувальних підприємств, як надрокористувача. Розгляд рентоорієнтованої стратегії поведінки підприємств традиційно відбувається в рамках теоретико-методологічних засад теорії суспільного вибору (*public choice theory*), яка базується на принципах неокласичного напрямку економічної теорії.

Нагальна необхідність подолання еколого-економічної кризи та зменшення її негативних наслідків актуалізують проблеми удосконалення механізму державного регулювання еколого-економічних процесів, бо саме держава є економічним суб'єктом, що втілює суспільні екологічні інтереси. Вона покликана, по-перше, не тільки забезпечити адекватний правовий режим, але й активно впливати, як безпосередньо, так й опосередковано, на становлення цивілізованих ринкових механізмів у ековиробництві; по-друге, сформувати ефективну систему державного регулювання перехідної економіки; по-третє, створити необхідні передумови для розвитку ефективних форм недержавного еколого-економічного регулювання, суб'єктами якого виступають суспільні екологічні організації; по - четверте, виконувати важливу функцію координації та оптимізації ринкових та регулюючих механізмів, пошуку адекватних форм руху об'єктивних протиріч між ними.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В загальному розумінні державне регулювання економіки представляє систему державних заходів, спрямованих на забезпечення нормального процесу суспільного відтворення, створення сприятливих умов для сталого еколого-економічного зростання. Дослідженню теорій державного регулювання присвячена велика кількість робіт зарубіжних та вітчизняних економістів. Особлива увага в них приділяється впливу ступеню державного регулювання на ефективність функціонування ринкової економіки [1, 2, 3, 5, 7].

Для кейнсіанського напрямку економічної думки характерний аналіз макроекономічних умов росту ефективності суспільного виробництва. У теоріях монетаризму, що розглядають державне втручання в якості головної

причини зниження темпів економічного росту, по-різному обґрунтовується неефективність існуючих форм державного регулювання - з позицій неефективності «обмеженої» конкуренції, раціональної поведінки суб'єктів ринку, мотивації ефективного господарювання.

У кінцевому підсумку, мова йдеться не про заперечення державного втручання, а про його ступінь та форми. [9, 10, 11, 12, 13]

Формулювання цілі статті. Метою даної роботи є виявлення та розкриття базових принципів формування стратегії виходу підприємств металургійного комплексу України з економічної кризи.

Викладення основного матеріалу. Теорія та практика національної економіки, на нашу думку, не зможе обійтись без обґрунтованого опанування кейнсіанських концепцій, що свідчать про зростаючу роль державного втручання у підвищенні ефективності суспільного виробництва. Державне регулювання еколого-економічних процесів становить систему державних заходів, спрямованих на забезпечення стійкого гармонічного еколого-економічного розвитку України, безперервного поширеного відтворення як суспільного продукту, так і навколишнього середовища, імплантації екологічних цілей в економічні інтереси товаровиробників [5, 10].

Державне регулювання еколого-економічних процесів діалектично поєднує адміністративні та економічні методи [6]. Адміністративні методи характеризуються прямим впливом на природні об'єкти шляхом установаження обов'язкових для виконання економічних норм і стандартів, завдань і розпоряджень [8].

Економічні методи управління ековиробництвом - це комплекс науково обґрунтованих форм та прийомів, у максимальному ступені висловлюючих об'єктивний процес взаємодії економічних категорій і законів, впливаючих на екологічні інтереси. Слід відмітити, що перші засновуються на останніх, а останні приводяться у дію у тому числі за допомогою перших. Ключовими елементами механізму державного регулювання еколого-економічних процесів у металургійній промисловості виступають:

- дозволи на викиди (скиди) металургійним підприємствам, що видаються регіональними природоохоронними комітетами;

- ліцензії на комплексне природокористування, в яких визначаються допустимі обсяги викидів плани природоохоронних заходів, нормативи та порядок розрахунку металургійних підприємств й внесення платежів за забруднення навколишнього середовища;

- екологічні фонди;

- система податкових пільг металургійним підприємствам, що виробляють екологічно чисту продукцію.

Головною хібою існуючої системи державного регулювання еколого-економічних процесів в Україні є відставанням індексації екологічно орієнтованих платежів підприємств від інфляції. Та якщо б не постійна робота природоохоронних органів по ужорсточенню значень дозволених викидів, інфляція та неплатежі зовсім звели б нанівець ефект від введення системи платежів.

Стосовно пошуку джерел, які дозволять проводити фінансування програм щодо екологічного збереження доцільно розглянути рентні платежі від надрокористування. Саме рентні платежі, отримані до доходної частини Державного бюджету мають змогу не тільки стимулювати раціональне надрокористування, а й слугуватимуть індикатором запобігання корупційному виводу рентних платежів з під контроль держави та суспільства.

Ефективна виробничо-господарська діяльність металургійного комплексу в аспектах раціонального надрокористування виступає запорукою розвитку економіки України та джерелом поповнення доходної частини Державного бюджету України. Зважаючи на це доцільно зосередити увагу фахівців на низці проблем, які суттєво впливають на розвиток як окремих металургійних підприємств, так і металургійної галузі, серед основних доцільно виділити наступні: зношеність основних виробничих фондів, обмеженість власних фінансових ресурсів та певна складність щодо залучення інвестицій і кредитів, жорсткі умови конкуренції на світовому ринку, наявність товарів-замінників традиційної продукції металургійної галузі, неадекватність рентної політики держави сучасним умовам господарювання та сутності «рентних платежів», наявні кризові явища в економічній та політичній сферах країни, суттєвий рівень корупції та тіньової економіки тощо. Доцільно акцентувати увагу фахівців на проблему, пов'язану із раціональним використанням надр корисних копалин та вилученням рентних платежів до доходної частини Державного бюджету України.

Відповідно п. 251.1 Податкового кодексу України рентну плату сплачують за: «...користування надрами для видобування корисних копалин...». Стосовно визначення розміру рентної плати діють, так звані, «ставки рентної плати», які щорічно переглядаються. В 2015 році, вперше в практиці сплати рентних платежів за користування надрами для видобування корисних копалин в Україні, було застосовано новий механізм коригування обчислення розміру ставки для залізної руди. Відповідно до Листа ДФСУ від 29.01.2015 р. № 2703/7/99-99-15-04-02-17 «Про особливості справляння рентної плати у 2015 році» (8% від вартості товарної продукції з урахуванням коефіцієнту «...який дорівнює частці заліза в товарній продукції» (п. 252.20 ПКУ виноска 1).

Слід зазначити, що з метою вдосконалення існуючого законодавства в питаннях визначення ставок рентних платежів та створення рівних умов господарювання суб'єктів при надкористуванні доцільно використовувати показники ставок рентних платежів «диференційної ренти I роду», які враховують не лише вміст заліза в товарній продукції, а дозволяють оцінити залучені до розробки родовища залізних руд щодо вмісту корисного компонента (заліза) безпосередньо після видобування до стадії збагачення. Обчислення ставки рентних платежів у відсотках з коригуванням ставки податку на вміст заліза у товарній продукції не відповідає економічній сутності рентних платежів (диференційної ренти) та призводить до недоотримання платежів державою до бюджету, оскільки стандартизує «тіло» рентного платежу до 8%, а застосування означеного коефіцієнта є непрозорим та неефективним. Оскільки обґрунтованість розміру зазначеного коефіцієнту викликає певні сумніви, то виникає необхідність перевірки його використання з позицій аналізу корупціогенної складової задля уникнення проблем «вимивання коштів» з видобуваючих підприємств до кишень корупціонерів як державного, так і недержавного рівнів.

В умовах подолання кризогенних нестабільностей пріоритетною є активізація державного впливу на прискорення НТП. З одного боку, державні кошти повинні концентруватися на пріоритетних екологічних напрямках НТП, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної металургійної продукції на світовому ринку. У зв'язку з цим доцільне державне контрактне програмно-цільове фінансування, субсидування конкретних еколого-економічних проектів, надання централізованих капітальних вкладень металургійним підприємствам, що здійснюють напружені програми по підвищенню екологічної ефективності виробництва, опановують екологічно чисту конкурентоспроможну на світовому ринку продукцію.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Розглянуті концептуальні засади стратегії виходу підприємств металургійного комплексу України з еколого-економічної кризи, особливості активізації еколого-економічних процесів гірничо-металургійної галузі України та пошуку джерел їх фінансування за рахунок рентних платежів, безумовно, мають першочергове значення для подолання кризогенних явищ. На підставі механізму формування підвищення екологічної ефективності національної економіки доведено необхідність коригування сучасної державної екологічної політики, а також перехід до принципово нової еколого-економічної моделі ринкових реформ.

На підставі вивчення теоретичного надбання вчених-економістів можливим стає виділення трьох типів рентиорієнтованої поведінки суб'єктів, а саме: 1) опортуністичного; 2) цілеспрямованого; 3) системного. Саме

визначення специфіки їх побудови допоможе в подальшому створити дієвий економічний механізм отримання та привласнення ренти

Рентоорієнтована стратегія поведінки гірничозбагачувальних підприємств України має певну специфіку та пов'язана не лише з пошуком рентних надходжень до держави та підприємця-орендаря надр (надрокористувача), а ще й має третю сторону, якій доцільно приділити увагу в подальших дослідженнях, – пошук політичної ренти, яка проявляється через лобіювання інтересів зацікавлених осіб в отриманні економічної ренти за допомогою політичного процесу на етапі прийняття законодавчих та нормативних рішень щодо стратегічних засад виходу з еколого-економічної кризи підприємств металургійного комплексу України.

Список використаної літератури

1. Балацький О.Ф. Конфліктна складова системи соціоприродних зв'язків у економічній сфері взаємовідносин [Текст] / О.Ф. Балацький, М.М. Петрушенко, Г.М. Шевченко // Механізми регулювання економіки. – 2012. – №2 – С.140–154.
2. Веклич О.О. Економічні суперечності сучасного природокористування [Текст] / О.О. Веклич; НАН України, Ін-т економіки. – К., 1999. – 434 с.
3. Геєць В.М. Вихід з кризи (роздуми над актуальним у зв'язку з прочитаним) [Текст] / В.М. Геєць, А.А. Гриценко // Економіка України. – 2013. – №6. – С. 4–20.
4. Зверяков М.І. У пошуках виходу з кризи) [Текст] / М.І. Зверяков // Економіка України. – 2013. – №8. – С. 4–22.
5. Летуча О.В. Економічний механізм екологічної експансії [Текст] / О.В. Летуча // Економіка: проблеми теорії та практики. Зб.наукових праць. Вип. 172. Д.: ДНУ, 2003. – С.479–486.
6. Мельник Л.Г. Эколого-экономические основы ресурсосбережения. Монография [Текст] / Л.Г. Мельник, С.А.Скоков, И.Н. Сотник. – Сумы : Университетская книга, 2006. – 230 с.
7. Олдак П.Г. Равновесное природопользование. Взгляд экономиста [Текст] / П.Г. Олдак. – Новосибирск : Наука, 1983. – 128 с.
8. Пороховський О.А. Економічна криза як рубіж сучасного світового і національного розвитку [Текст] / О.А. Пороховський // Економічна теорія. – 2009. – №1. – С. 5–14.
9. Пахомова Н.В. Экономический анализ экологического права [Текст] / Н.В. Пахомова // Вопросы экономики. – 2003. – №10. – С. 34–49.
10. Тарасевич В.М. Про орієнтири і напрями виходу з кризи [Текст] / В.М. Тарасевич // Економіка України. – 2013. – №9. – С. 4–18.

11. Трегобчук В.М. Інноваційно-інвестиційний розвиток національного АПК: проблеми, напрями і механізми [Текст] / В.М. Трегобчук // Економіка України. – 2006. – №2. – С. 4–12 .

12. Туныця Ю.Ю. Экологизация экономики: теоретико-методологический аспект [Текст] / Ю.Ю. Туныця, Э.П. Семенюк, Т.Ю. Туныця // Экономическая теория. – 2011. – №2. – С.5–16.

13. Шинкарук Л.В. Макроекономічні передумови та перебіг економічної кризи в Україні [Текст] / Л.В. Шинкарук // Економічна теорія. – 2010. – №2. – С. 61–70.

References

1. Balatskiy O.F. Konfliktna skladova sistemy sotsioprirodnyh zvyazkiv u ekonomichiy sferi vzayemovidnosyn [Conflict component of social and natural relations in the economic sphere of relations] [Text] / O.F. Balatskiy, M.M. Petrushenko, G.M. Shevchenko // Mechanisms of regulation of the economy. – 2012. – №2 – P.140–154.

2. Veklich O.O. Ekonomichni superechnosti suchasnogo pryrodokorystuvannya [The economical contradictions of modern environmental management] [Text] / O.O. Veklich; National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Economics. – K., 1999. – 434 p.

3. Geyets V.M. Vyhid z kryzy (rozdumi nad aktualnym) [Out of the crisis (Reflections on the relevant due to read)] [Text] / V.M. Geyets, A.A. Gritsenko // Economy of Ukraine , 2013 . – № 6. –P. 4–20 .

4. Zvyeryakov M.I. U poshukah vyhodu z kryzy [In search of a way out of the crisis)] [Text] /M.I. Zvyeryakov // Economy of Ukraine , 2013 . – № 8. –P. 4–22 .

5. Letucha O.V. Ekonomichnuy mehanizm ekologichnoyi ekspansii [The economical mechanism of ecological expansion] [Text] / O.V. Letucha // Economy: Problems of theory and practice. Com. scientific publications. Vol. 172. D.: DNU, 2003. – P.479–486.

6. Melnik L.G. Ekologo-ekonomicheskie osnovy resursosberezheniya. Monografiya [Ecological-economical foundations of resource. Monograph] [Text] / L.G. Melnik, S.A. Skokov, I.N. Sotnik. – Sumy: Universitetskaya kniga, 2006. – 230 p.

7. Oldak P.G. Ravnovesnoe prirodopolzovanie. Vzglyad ekonomista [The equilibrium of environmental management. View an economist] [Text] / P.G. Oldak. – Novosibirsk: Science, 1983. – 128 p.

8. Porohovskiy O.A Ekonomichna kryza yak rubizh suchasnogo svitovogo i natsionalnogo rozvytku [Economic crisis as a milestone of the modern world and

national development] [Text] / O.A. Porohovskiy // Economical theory, 2009 . – № 1. – P. 5–14 .

9. Pahomova N.V. Ekonomicheskiiy analiz ekologichicheskogo prava [Economic analysis of environmental law] [Text] / N.V. Pahomova // Questions of economy. – 2003. – №10. – P. 34–49.

10. Tarasevych V.M Pro orientiry i napryamy vyhodu z kryzy [On the guidance and direction out of the crisis] [Text] / V.M. Tarasevych // Economy of Ukraine, 2013. – № 9. – P. 4–18.

11. Tregobchuk V.M. Innovatsiyno-investytsiyniy rozvytok natsionalnogo APK: problem, napryamy i mehanizmy [Innovation and investment development of national AIC: problems, trends and mechanisms] [Text] / V.M. Tregobchuk // Economy of Ukraine. – 2006. – №2. – P. 4–12 .

12. Tynytsya Y.Y. Ekologizatsiya ekonomiki: teoretiko-metodologicheskiiy aspect [Ecologization of the economy: theoretical-methodological aspect] [Text] / Y.Y. Tynytsya, E.P. Semenyk, T.Y. Tynytsya // Economical theory. – 2011. – №2. – P.5–16.

13. Shynkaruk L.V. Makroekonomichni peredumovy ta perebig ekonomichnoy kryzy v Ukraini [Macroeconomic background and course of the economic crisis in Ukraine] [Text] / L.V. Shynkaruk // Economical theory, 2010. – № 2. –P. 61–70.

Летучая А.А., студент, Ткаченко И.Д., аспирант, Летучая А.В., к.э.н., доцент, Ткаченко Н.И., к.э.н., доцент, Национальная металлургическая академия Украины

Стратегия выхода предприятий металлургического комплекса Украины из эколого-экономического кризиса

В статье рассматриваются концептуальные основы стратегии выхода предприятий металлургического комплекса Украины из эколого-экономического кризиса, особенности активизации эколого-экономических процессов в горно-металлургической отрасли Украины и поиска источников их финансирования за счет рентных платежей. На основании механизма формирования повышения экологической эффективности национальной экономики показана необходимость корректировки современной государственной экологической политики, а также перехода к принципиально новой эколого-экономической модели рыночных реформ.

Ключевые слова: экология, государственное регулирование, рента, рентоориентированное поведение.

Letucha A., Student, Tkachenko I., Master in Finance and Credit, Letucha O., Ph.D., Associate Professor, Tkachenko N., Ph.D., Associate Professor, National Metallurgical Academy of Ukraine

Exit-strategy metallurgical enterprises of Ukraine economic-ecological crisis

In the article the conceptual basis of exit strategies metallurgical enterprises of Ukraine ecological crisis, features enhance the ecological and economic processes of mining and metallurgical industry of Ukraine and sourcing ix financing through rent payments. Based on the mechanism of forming improve the environmental efficiency of the national economy have need to adjust current state environmental policy and the transition to a radically new ecological and economic model of market reforms.

Key words: ecological, government regulation, rent, rent seeking.